ساہیوال دی دھرتی توں نکلن والا پہلا علمی، ادبی تے ثقافتی رسالہ

پنجابی انٹرنیشنل مہکاں

ساہیوال پاکستان

چیف ایڈیٹر ڈاکٹر مشتاق عادل

ایڈیٹر: ڈاکٹر اکبر علی غازی

تماہی مہکاں انٹرنیشنل

ساہیوال پاکستان

جلد نمبر 22 شمارہ 84 جنوری تا مارچ 2026

قانونی مشیر

محمد علی فرید کاٹھیا

ایڈووکیٹ ہائی کورٹ

مجلسِ مشاورت

الیاس گھمن، ڈاکٹر ریاض شاہد، نواز خالد عاربی

ڈاکٹر رزاق شاہد، ڈاکٹر اصغر علی بلوچ، ڈاکٹر عاصم چودھری

ڈاکٹر عارف حسین عارفؔ، مسعود ملہی

سرپرستِ اعلیٰ	پیر احسان الحق ادریس
چیف ایڈیٹر	ڈاکٹر مشتاق عادل
ایڈیٹر	ڈاکٹر اکبر علی غازی
ڈپٹی ایڈیٹر	محمد فیضان عادل کاٹھیا
اسسٹنٹ ایڈیٹر	محمود امجد ہرل
ایڈوائزر	عظمت علی وٹو
سرکولیشن مینجر	ڈاکٹر اللہ یار ثاقبؔ
آرٹ ایڈیٹر	غیور عباس
ٹائٹل	حافظ علی رضا
کمپوزنگ	قمر نور (مہکاں کمپوزنگ سنٹر)

نوٹ: پرچے نال وابستہ سارے لکھاری، مدیر تے کم کرن آلے بندے اعزازی نیں۔ پرچے وچ چھپن والیاں لکھتاں تے ہوون والے اعتراض دا جواب لکھاری آپ دین گے تے ایہناں لکھتاں نال ادارے دا متفق ہونا ضروری نہیں۔

نمائندگان

امریکہ	ڈاکٹر امان اللہ خاں	انگلینڈ	مرزا محمد رمضان
ناروے	خالد تھتھال	پاک پتن	اے ڈی شاہد
کمیر	مظہر شیراز	اوکاڑہ	مصطفےٰ مغل
لاہو	محمد انور ملک	راول پنڈی	قیصر آفتاب
نور پور	نذر فرید ارڑ	تاندلیانوالا	فخر زمان عدیل
چیچہ وطنی	نعیم بھٹی	میانوالی	عبدالقدوس
خوشاب	شاہسوار علی ناصر	مچھن آباد	حاجی لیاقت علی عزمی
مردان	سید بادشاہ	ملتان	وارث سیال

خط پتر لئی پتہ:

دفتر تماہی مہکاں 92۔ راوی بلاک شاد مان ٹاؤن، ساہیوال

مُل فی پرچہ: 250 روپے

و رہے لئی مُل 1000 روپے

ایہہ شمارہ پنجاب سرکار دے محکمہ اطلاعات وثقافت دے مل ورتن نال چھاپیا گیا اے

مہر شاہ محمد ایڈووکیٹ پبلشر نے فرید یہ پرنٹرز لیاقت چوک ساہیوال توں مشتاق عادل دے بندوبست ہیٹھ دفتر مہکاں 92۔ راوی بلاک شاد مان ٹاؤن ساہیوال توں ٹوریا

فہرست

✷	حمد باری تعالیٰ	محمد اکبر مصطفائی	۰۴
✷	نعت تے منقبت	محمد اکبر مصطفائی	۰۵
✷	نعت نبی سوہنے دی	عاشق علی فیصل	۰۶
✷	تجمل کلیم: پنجابی شاعری دا چمکدا ستارہ	محمد ساجد کاہنہ	۰۷
✷	''سیتا زینب'' تے محترمہ ثروت سہیل	ڈاکٹر احسان اللہ طاہر	۰۹
✷	پنڈ اڑک واس	صغیر تبسم	۱۱
✷	عاشق دیاں نعتاں وچ عشق دے رنگ	ڈاکٹر احسان اللہ طاہر	۱۷
✷	طفیل عامر سندھودی اک پنجابی غزل	نعیم اللہ باجوہ	۲۳
✷	نکی کہانی: خالی جیب پر بھرے ہوئے دل	علی رضا	۲۶
✷	چپی	ڈاکٹر اکبر علی غازی	۲۸
✷	غزل	خالد محمود چودھری ولانہ	۳۵
✷	غزل	ڈاکٹر اکبر علی غازی	۳۶
✷	غزل	رحمان امجد مراد	۳۷
✷	غزل	صغیر حسین صغیر	۳۹
✷	غزل	فرانسس سائل	۴۰
✷	غزل	فرانسس سائل	۴۱
✷	غزل	عامر رفیق عامر	۴۲
✷	غزل	دلشاد احمد	۴۳

✷	غزل	جمیل احمد جمیل کوٹلوی	۴۵
✷	غزل	صدیق حیرت	۴۶
✷	غزل	نازاوکاڑوی	۴۷
✷	غزل	علی محمد خاکی بلوچ	۴۸
✷	غزل	یاسمین کنول	۵۰
✷	بول پنجابی بول	ایس کے شاہد	۵۱
✷	اک نظم	ماسٹر محمد یوسف	۵۳
✷	ثلاثیاں	زبیر راجپوت	۵۶
✷	کاریگرا۔۔۔!	ڈاکٹر شفیق انجم	۵۹
✷	ماہی تسبیح پھیر دا اے	ڈاکٹر افتخار سلہری	۶۱
✷	وطناں نوں آجا	ماجد مشتاق رائے	۶۲
✷	وارث شاہ	نازاوکاڑوی	۶۶

✷✷✷

حمد باری تعالیٰ

محمد اکبر مصطفائی

اوّل نام اللہ دا جپّاں ، جس ہر چیز بنائی
کُن فرما کے لحظے بھر وچ ، کائنات سجائی

جگ دی ہر ہر شے دے اندر ، اس دی ذات سمائی
اپنے اپنے ڈھنگ نال اکبؔر ، کر دی حمد خدائی

✷✷✷

نعت تے منقبت

محمد اکبر مصطفائی

دُوجا نام محمد عربی ﷺ جد ہونٹھاں تے آئے
صلے علیٰ دے ورد تھیں اکبؔر ، سینے ٹھنڈ پے جائے
دنیا اُتے پاک محمد ﷺ جد تشریف لیائے
رب سوہنے انساناں تائیں ، ڈھیراں کرم کمائے
صلے علیٰ دے گجرے گھلاں ، ہاواں نال پرو کے
سارے دُکھ دِلے دے دساں ، کھوہ نیناں دے جُو کے
صدقے جاواں غمخواری اُتوں ، واہ صدیقؓ دی یاری
مال اسباب تے ہر شے گھر دی ، سب سوہنے توں واری
کیہ اے شان عمرؓ دی جس نوں ، سوہنے رب توں منگیا
فیر اسلام نہیں کفر دے کولوں ، ڈریا ، سہمیا ، سنگیا
کیا باتاں عثمان غنیؓ دیاں ، ذُوالنورین کہیون
حیا دے پیکر ، جامع قرآں ، وڈے سخی سدیون
میں مولا واں جس دا سجنُو ! ، علیؓ وی اس دا مولا
من لیّے جے قول نبی دا ، مُک جاندا اے رولا
نظر کرم دی مرشد کیتی ، سُتے بھاگ جگائے
دل چُوں کڈ کے کفر ہنیرے ، نور دے چانن لائے
مرشد ہتھوں جد دی اکبؔر ، مے توحیدی پیتی
رب توں غافل ہو کے اک وی ، گھڑی نہیں ضائع کیتی

نعت نبیؐ سوہنے دی

عاشق علی فیصل

عاشق علی فیصل دی تقدیر بنی واہ واہ
اُس نعت نبی آکھی تحریر بنی واہ واہ
پتا چلیا مدینے توں آیا سی بلاوا جد
اک سفنے سہانے دی تعبیر بنی واہ واہ
صفا مروہ اُحد ویکھو، رب سوہنے بنائی اے
اِک نُور دے دائرے دی زنجیر بنی واہ واہ
جہڑی غارِ حرا توں تُری غارِ ثور تیکر اپڑی
جگ نورو نور ہویا تنویر بنی واہ واہ
تک نور محمدی دی تخلیق بڑی سوہنی
خود آپ خدا آکھے تصویر بنی واہ واہ
رب رُتبے عطا کیتے واہ بنتِ حلیمہ دے
شیما نبی سوہنے ﷺ دی ہمشیر بنی واہ واہ
کدے میم تے حا آکھاں کدے میم تے دال آکھاں
انج اسم محمد ﷺ دی تاثیر بنی واہ واہ
صدقہ اے درود اں دا، صدقہ اے سلاماں دا
جنتاں وچ تہاڈے لئی جاگیر بنی واہ واہ
عاشق علی فیصل جی رب سوہنے کرم کیتا
میں نعت نویں آکھی تدبیر بنی واہ واہ

تجمل کلیم: پنجابی شاعری دا چمکدار ستارا

تجمل کلیم، جنہاں نوں محبت تے عزت نال "استاد کلیم" دے ناں نال پکاریا جاندا سی، 26 مارچ 1960 نوں ضلع قصور دی تحصیل چونیاں وچ پیدا ہوئے۔ اوہ پنجاب دی مٹی، خوشبو، بولی تے ثقافت دے عین وسط وچ پل کے وڈے ہوئے۔ بچپن توں ہی اوہناں نوں پنجابی زبان دی مٹھاس، صوفیانہ روایت تے دیہی زندگی دے رنگ دل وچ وس گئے سن۔ اوہناں دی طبیعت وچ اک طرف نرم دلی تے محبت سی، تے دوجی طرف حق گوئی تے بے باکی۔

ادبی سفر دی شروعات نوجوانی وچ ہوئی، جدا اوہنے پنجابی شاعری نال اپنا پہلا سنجیدہ تعلق جوڑیا۔ اوہناں دی شاعری وچ روایت تے جدت دا خوبصورت امتزاج نظر آندا ہے۔ تجمل کلیم نے دُکھ درد نوں محض بیان ای نہیں کیتا بلکہ اوہنوں مزاحمت تے امید دے رنگ وچ ڈھالیا۔ اوہ عوامی احساسات دے ترجمان سن، کدی محبت نوں امر کر دتا، کدی ظلم خلاف لہجہ بلند کیتا، تے کدی اپنی دھرتی نال عشق نوں امر تا بخشی۔

پنجابی غزل دے میدان وچ تجمل کلیم نے اک وکھرا اسلوب پیدا کیتا۔ اوہ قافیہ تے ردیف دے نال نال لہجے دی موسیقیت اُتے خاص توجہ دیندے سن۔ اوہناں دے کلام وچ لفظ دھرتی دے بیج وانگر سن بی سادہ، خالص تے زندگی بخشن والے۔ ادبی حلقے اوہنوں صرف شاعر نہیں، بلکہ پنجابی غزل دا اجتماعی چہرہ سمجھدے سن۔ اوہناں دے شاعری دے چار نمایاں مجموعے پنجابی ادب وچ قیمتی سرمایہ ہن:

1۔ برفاں ہیٹھ تندور (1996) زندگی دے تضاد تے انسانی جذبات دی گرمی تے سردی دا حسین استعارہ۔

2۔ ویہڑے دا رکھ (2010) اپنی مٹی، اپنے گھر تے رشتے ناتیاں دا خراجِ محبت۔

3۔ہان دی سولی (2012) دکھ تے قربانی دے استعارے نال لبریز۔
4۔چیکدا منظر (2017) بدل دے زمانے دے منظر نامے تے شعور دا عکس۔

مشاعریاں وچ اوہناں دی شرکت اک یادگار تجربہ ہُندا سی۔اوہ دی آواز وچ اک عجیب سا جادو سی، جدا وہ غزل یا نظم سناؤندے تے سامعین لمحے بھر وچ اوہناں دے الفاظ دے اسیر ہو جاندے۔اوہناں دی شاعری سُن کے محسوس ہُندا سی کہ بولی تے لہجے وچ دھرتی دی مہک تے صدیاں پرانی ثقافت دی خوشبو گھل مل گئی اے۔

زندگی دے آخری برس وچ، خاص طور تے پچھلے سال، اوہ شدید بیماری دا شکار رہے، پراوس جسمانی کمزوری دے باوجود تخلیقی سفر نہ روکیا۔قلم تے کاغذ نال محبت نے اوہناں نوں آخری دم تک متحرک رکھیا۔22 مئی 2025 نوں اوہ لاہور وچ اپنے خالق حقیقی نال جا ملے۔تجمل کلیم دی تدفین اوہناں دے آبائی گاؤں چونیاں دے قبرستان وچ ہوئی، جد ہر اکھ اشکبار سی۔

اوہناں دی وفات اُتے نہ صرف قصور تے لاہور، بلکہ پورے پنجاب دے ادبی حلقے سوگوار سن۔لکھاری، شاعر، نقاد تے پنجابی زبان دے ایس عاشق نوں "پنجابی شاعری دا امام" تے "روشن چراغ" کہہ کے یاد کر رہے ہن۔سوشل میڈیا تے ادبی پلیٹ فارمز اُتے اوہناں دے شعراں، تصویراں تے یاداں وڈے پیار نال سانجھی یاں کیتیاں جا رہیاں ہن۔اوہ اکثر کہندے ہندے سن:

مرن توں ڈر دے او بادشاہو
کمال کر دے او بادشاہو

تے واقعی، مر کے وی پنجابی غزل دا ایہہ بادشاہ کمال کر گیا۔تجمل کلیم نہ صرف اپنے کلام وچ زندہ اے بلکہ پنجابی زبان دی تاریخ وچ ہمیشہ اک روشن ستارا بن کے چمکدا رہوے گا۔

✷✷✷

زیب سندھی دے ناول ''سیتا زینب'' تے محترمہ ثروت سہیل

ڈاکٹر احسان اللہ طاہر

زیب سندھی دے ناول ''سیتا زینب'' دا پنجابی روپ اک مان جوگ لکھت اے۔ زیب سندھی ہوری سندھی ادب وچ اپنے فکر تے فن پاروں اک وکھرا تھاں رکھدے نیں۔ اوہناں دا پہلا افسانہ 1974ء وچ چھپیا، جدوں اوہ اجے ستاراں وریاں دے سن۔ اوہ اک افسانہ نگار، شاعر، کالم نگار، مترجم ادبی بیٹھکاں دے بلارے تے ڈرامہ نگاروی نیں۔ اوہناں نوں پاکستان دے وڈے سرکاری تے غیر سرکاری ادبی ایوارڈ، سندھی ادب دیاں خدمتاں دے حوالے نال مل چکے نیں۔ اوہناں دا اک سندھی ناول جس داناں "سیتا زینب" اے، ایس نوں محترمہ ثروت سہیل ہوراں پنجابی روپ دتا اے۔ محترمہ ثروت سہیل ہوری اجے تک انگریزی ادب دے دووڈے ڈرامیاں Waiting for Godot، اَتے Doctor Faustus نوں دارسیتی مسیحادی اڈیک تے ڈاکٹر فاسٹس دے ناں نال پنجابی وچ ترجمہ کر چکیاں نہیں جدوں کہ Ashes Earth دا ترجمہ اوہناں سڑ گئی دھرتی" دے ناں نال کیتا سی۔ ایس توں اڈا وہناں کئی انگریزی کہانیاں نوں وی پنجابی وچ ڈھالیا اے۔ پچھلے 30 ورہیاں توں اوہ انگریزی ادب پڑھار ہیاں نہیں۔ ڈرامے دی بُنت تے اُساری دیاں لوڑاں تھوڑاں نوں بڑی چنگی طراں سمجھدیاں تے جان دیاں نیں۔ اوہناں دا اک نواں ترجمہ سیتا زینب دے ناں نال چھپن لگا اے۔ ایہ زیب سندھی ہوراں دا سندھی زبان وچ لکھیا ناول اے جس نوں جگت مانتا ملی اے۔ ثروت سہیل ہوراں ایس ناول نوں پنجابی وچ ترجمہ کر دیاں اپنیاں ساریاں تخلیقی قوتاں نوں ورتیا اے۔ اوہناں دے اکھراں دی ورتوں توں لگدا ای نہیں کہ ایہ ترجمہ اے تے نالے سندھ تے پنجاب دے دور دراڈے ریل دے اسٹیشناں واجیہڑا منظر اے اوہ سانجھا اے جس نوں ثروت سہیل نے انج وکھایا اے۔

''پلیٹ فارم دے باہر مینہ دا پانی اکٹھا ہو یا سی تے ڈڈواں تے ترڈیاں دیاں اوازاں چار چفیرے رولا پایا۔۔۔رات دے ہنیرے وچ سنگھنیاں بوہڑاں نے پلیٹ فارم تے بڑا ڈراؤنا، پراسرار جمیا ماحول بنایا سی۔سیتا اک بوہڑ دے مڈھ پچھے لگی سی''

''ثروت سہیل ہوراں جیویں ایس ناول دا ترجمہ کیتا اے اوس توں لگدا اے کہ اوہناں نرا ترجمہ ہی نہیں کیتا سگوں ناول نگاری دے سارے گناں نوں وی مڈھ رکھیا اے۔ عابد علی دے کردارنوں زیب سندھی ہوراں بنیا اے تے جیہڑا اوہدا رویہ اے اپنی سوانی نال طلاق دیون مگروں وی، اوہنوں ویکھ کے اک تے عابد علی نال ہمدردی ہوون لگ پیندی اے تے دوجا، پڑھیارا اپنے اندر لے انسان نال وی جامل دا اے۔ناول دی کہانی بھانویں سندھی سماج دی کہانی اے جتھے اپنی پسند دے ویاہ مگروں کڑیاں نوں کاری کر دتا جاندا اے۔ پر اکھراں دی سانجھی ورتوں، انساناں دے سانجھے سوچن مجھن دے عمل تے کرداراں دی حیاتی وچ آؤن والیاں واقعیاں نوں جیویں ثروت سہیل ہوراں ترجمہ کیتا اے ناول پنجاب دے سماج دا وکھالی دیون لگ پیندا اے۔سلمان داویلے سر تے تھاں سر نہ اپڑنا، اسٹیشن ماسٹر عابد علی دا اوہنوں اپنے گھر لے آؤنا، اوہدی گھر والی خدیجہ دا زینب دا چنگا مل ورتن رکھنا تے اوتھوں اگوں فیر اک نویں کہانی دا ٹرنا، بھانویں انساناں دے معاشرے وچ کدے کدے انج ای ہوندا اے کہ اک انسان نوں اپنی غلطی دا فیر اک حساس تنگ وی کرے تے اوہدے عابد علی وانگوں اوہدا ویاہ کرن دی وی کوشش کرے۔ایسراں کدے کدے ایہ ناول سیتا زینب توں ودھ کے عابد تے خدیجہ دی کہانی بن دا وی وکھالی دیون لگ پیندا اے۔

ثروت سہیل ہوراں زیب سندھی ہوراں دے ایس ناول دا ترجمہ کر دیاں ہوئیاں مکمل انصاف کیتا اے۔اوہناں جتھے پنجابی دے خالص تے ٹھیٹھ اکھراں دی ورتوں نال ایس ناول نوں اک نواں مہاندرا دیون دی کوشش کیتی اے، اوتھے اوہناں دے ترجمے دی دکھ نال پنجابی دب وچ ایہ اک نویں کہانی نویں سوچ تے تخلیقی حوالیوں ساڈے نویں لکھاریاں نوں رومان دیاں نویاں راہواں وی وکھائے گا۔

پنڈ اَڑک واس

صغیر تبسم

پنڈ "اَڑک واس" دے بوہتے وسنیک مُسلے سن، پورے ہندوستان چ اک قیامت دا منظر سی کدوں ، کتھوں تے کہڑے پاسیوں بندوقاں ، ڈانگاں سوٹے، کرپاناں تے برچھیاں لے کے جتھے دے جتھے پھلاں توں ودھ نرم و نازک زنانیاں ،فرشتیاں جئے معصوم جواکاں تے عمر ہنڈائی رُکھاں ورگے بڈھے ماپیاں نوں آن کے وڈھ جاندے،ٹوٹے کر کے ساڑ جاندے، دھیاں، بھیناں دیاں چُنیاں پھاڑ کے عزتاں لیر ولیر کر دین والیاں نیں بھورا نہیں سی سوچیا کہ دھیاں تے سبھ دیاں سانجھیاں ہوندیاں نیں، ماواں دے پیراں ہیٹھ تے جنت دے مٹھڑے باغ ہوندے نیں، بڈھے ماپے تے روحاں دا سکون ہوندے نیں پر اودوں تے طاقت دا نشہ سی جتھے کوئی ماڑے دا جی وکھالی دتا ساڑ کے سواہ کر دتا۔ ایہو قنون صدیاں توں چلدا آ رہیا سی تے شاید قیامت تک ایہو چلدا رہنا اے۔ پنڈ اڑک واس دے نال نال ہور کئی پنڈاں توں ٹبراں دے ٹبراں نال بھریاں کھوتا ریڑھیاں سڑکاں تے ہچکولے کھاندیاں ڈنگراں پسواں نال شہر ول جا رہیاں سن، نیڑے لگدے ریلوے ٹیشن توں گڈیاں سواریاں دیاں بھر بھر اپنی دھرتی ، اپنی مٹی ، اپنے دیس نوں چھڈ کے کسے ہور وطن "پاکستان" گھلے جا رہے سن۔ بندیاں دیاں اکھاں چ اک گھر چھڈ کے جان دا دکھ سی تے اک گھر وسان دی آس تے امید سی پر ڈنگراں دیاں اکھاں چ مٹی تے مٹی وچ اُگے رُکھاں دی چھاں دے وچھوڑے دا ہر کھ صاف وکھالی دے رہیا سی۔ جویں رورو کے آکھ رہے ہون کہ "انج نہ کرو ،سانوں ایسے دھرتی چ پور دیو پر دیس نکالا نہ دیو"۔ ڈنگر، پسو تے ریہڑیاں تے بیٹھے لوک خورے کہڑیاں سوچاں وچ گواچے سن کہ اچانک اک پاسیوں آن والے جتھے نے گھروں

بے گھر ہون والے قافلیاں تے حملہ کر دتا، کرپاناں لہولہان ہو گئیاں، ڈنگر پسو چیکاں مار دے کھیتاں کھلیاناں نوں منہ کر گئے، زنانیاں دیاں چھاتیاں نونہنداں مار مار چیر دتیاں گئیاں، پگاں دے رسے بنا کے کئی بزرگاں تے کئی بیبیاں نوں بلی چڑھا دتا گیا تے کئی معصوم جواکاں نوں لہو وچ ڈُبیاں کرپاناں اُتے ٹنگ کے اَگاں وچ ساڑ دتا گیا، چارے پاسے دھواں ہی دھواں، اگ ای اگ، خون ای خون سی۔ دھواں مُکیا تے پیراں دے نشان مٹ گئے سن، شکلاں بے شکلاں ہو گئیاں سن، کجھ زنانیاں، کجھ بندے تے کجھ جواک سہمے سہمے، ڈرے ڈرے سڑک توں دُور وین پاندے کھیتاں چوں نکل رہے سن، سفر فیر شروع ہو گیا، اک واری فیر اوہناں دیاں خوف نال بھریاں اکھاں دُور کھلوتے ریلوے اسٹیشن دے سُفنے ویکھ رہیاں سن۔ پچھلے کئی دناں توں مُسلیاں دے ہر پنڈ، ہر شہر، ہر تھاں ایہو اعلان ہو رہے سن کہ ونڈ ہو رہی اے، ایدھر لے اودھر تے اودھر لے ایدھر۔

ستاراں اٹھاراں سالاں دے شریف نے سامان بنھدیاں اپنے بھراواں مہر الدین تے رحم الدین دے موڈھیاں تے ہتھ رکھ کے بابا اللہ بخش توں حیرانی نال پچھیا سی کہ "ابا ایہ ایدھروں اودھر توں کیہ مراد اے؟ کیہ اپاں آپنا پنڈ چھڈ کے نانے نانی دے پنڈ جا رہے ہاں؟ جے نانے پنڈ وی جانا ہے تے ایہ سامان دیاں پنڈاں، جُلی بستر ے، پیڑھی منجے، بھانڈے تے ایہ کھوتا ریڑھیاں نال لے کے جان دا کیہ مطلب۔۔۔؟، باپو میری گل سن اتھے میرا یار گربچھن سنگھ اے، دیوندر سنگھ تے اوہدا نکا ویر میت اے۔۔۔۔۔ میرے گتکے کھیڈن آلیاں ڈانگاں، میرا ٹویرے آلا نواں کُرتا اوہدے کول پیا اے، باپو آپاں حالی کِتے نہیں جاندے"۔ دادا اللہ بخش باپو شریف ول ویکھدا رہیا تے کچے ویہڑے چ لگے نم دے رُکھ ول اشارہ کر کے کہندا "پتر ہن تے ایس نم دیاں ٹہنیاں تے بیٹھے پکھووی اُڈ کے کدھرے دُور چلے گئے نیں، ایہدیاں ٹہنیاں تے جھوٹیاں ہوئیاں پینگھاں دے سارے ہُلارے اپنے پاٹے کُرتے دیاں جیباں چ بھر لوو، ایس گھر دیاں کچیاں کندھاں دے گل لگ کے رج کے رو لوو، ایس گھر، ایس پنڈ دی مٹی اپنے اپنے پنڈیاں تے مل لوو تے ایہ گل پلّے بنھ لوو کہ ہن

تہاڈیاں آن والیاں نسلاں نے ایس ویہڑے وچ لگی نم دی چھاں نہیں ویکھنی، ایس نم تے بیٹھیاں چڑیاں دی چُوں چُوں نہیں سُننی، ایس پنڈ دیاں مست ہواواں دی خشبو نہیں سُنگھنی، دیوندر، میت، گربچھن، دل جیت نیں ہن کدی تہاڈے نال نہیں کھیڈنا"، دادا اللہ بخش دیاں اکھاں چوں ہنجوسون بھادوں دے مینہ وانگر وسدے ہوئے کچے گھر دے کچے ویہڑے چ ڈگ رہے سن تے باپو شریف تے اوہدے بھراواں نوں انج لگ رہیا سی جویں ہنجواں نے دھرتی دا سینہ چیر کے مٹی نوں سیراب کر چھڈ یا اے تے اوس مٹی چوں اک وڈا سارا رُکھ نکلدا ہے جس دیاں ٹہنیاں دور دور تک پھیلیاں ہوئیاں نیں، اوہناں ٹہنیاں تے لکھاں پنچھی بیٹھے ہجرو چھوڑے دے گیت گا رہے نیں، وین پا رہے نیں تے آل دوالا دھاڑاں مار مار کے روئی جا رہیا اے۔

دو دن، دو راتاں ٹردیاں ٹردیاں کئی پنڈاں وچ لگی اگ، کئی کرپاناں دی تیز دھار تے کئی بلوائیاں تے جتھیاں توں بچدے بچاندے اللہ بخش تے اوہدی گھر والی نکو بی بی، دھی شریفاں تے تنوں پتر شریف، مہر الدین تے رحم الدین ریلوے اسٹیشن تے اپڑ گئے۔ ریل گڈی اندروں باہروں سجرے گُڑتے بیٹھیاں مکھیاں طرح بھری ہوئی سی، جنہوں جتھے تھاں لبھی اوتھے چڑھ گیا، بابا اللہ بخش داٹبروی اک ڈبے دی نکڑ چ بہہ گیا، جو لیڑے نال رکھے جا سکے اوہ رکھ لئے، کجھ راہ وچ ہی بلوائیاں دے حملیاں چ ڈگ پئے سن تے کجھ ہجرت کرن والیاں دی بھیڑ وچ گڈی تے کاہل نال بیٹھن لگیاں اَگے پچھے ہو گئے۔

گڈی دے شور توں ودھ اندر دا خوف سی، انج لگدا سی کہ ہنے اک پاسیوں لال ہنیری دی طرح کوئی جتھا آوے گا تے گنتی دے دو چار کھلوتے محافظ سپاہیاں نوں چیر دا ہویا ساری گڈی نوں اگ لا کے ساڑ جائے گا۔ گڈی حالی تھوڑی دور ہی گئی ہونی کہ اک واری فیر چیکاں اسمان تک گیاں، کئی برچھیاں دی تیز دھاراں تے اک واری فیر معصوم جاناں دا لہو لگیا، کدھرے کوئی نسیم، کدھرے کوئی جنت، کدھرے کوئی شیداں، کدھرے کوئی بشیراں ڈبیاں چوں چک کے بلوائیاں دی ہوس دا نشانہ بنیاں تے انت مار دتیاں گیاں، کوئی پتہ نہیں چلیا کیہ

ہویا تے کویں ہویا، سبھ کجھ اک ڈرا دین والے سفنے وانگ دکھائی دے رہیا سی، ہر پاسے دھواں ہی دھواں، خون ہی خون، لاشے ہی لاشے تے اگاں وچ سڑ کے سواہ ہوئے لیڑے تے کھلرے بھانڈے ہی دکھائی دے رہے سن۔ گڈی ٹردی رہی، حملے ہوندے رہے، ماردیو، ساڑ دیو، پھڑ لوو تے ہلالَلاَ داشور ہولی ہولی گھٹ اگیا تے گڈی ونڈ دی لیک "امروکا اسٹیشن" پار کر کے اک نوے دیس، اک نوی دنیا، اک نوے گھر "پاکستان" وڑ گئی۔

روجھاں والی، بہاولنگر ریلوے اسٹیشن تے گڈی رکی تے اللہ بخش اپنے جوان پتراں دیاں اکھاں چوں ہنجو پونجھدا ہویا دھی شریفاں تے گھر والی نِکو نال کسے ہارے ہوئے لشکر وانگر ریل گڈی توں تھلے لتھ گیا، لمی ساری گڈی دے کئی ڈبیاں چوں حالی تک منہ کالا کر دین والا دھواں نکل رہیا سی، کئی ڈبے سڑ کے بجھے ہوئے کولیاں وانگ کالے شاہ ہوئے پئے سن، کئی ڈبیاں چوں جیوندیاں سواریاں دی تھاں موئیاں لاشاں نوں چکیا جا رہیا سی، سامان کھلریا ہویا سی، کہدا ویر، کہدی بہن، کہدی ماں، کہدا پیو کتھے گواچ گیا، کتھے ڈگ پیا، کتھے مر گیا کوئی پتہ نہیں سی، ریلوے اسٹیشن دے باہر ایہو آوازاں آ رہیاں سن "آزادی دا سورج مبارک ہووے، نواں گھر مبارک ہووے، پاکستان مبارک ہووے"، مبارکاں دے ایس شور چ بابا اللہ بخش اپنے ٹبر نال کھلوتا اکھاں چوں ڈگدے، وگدے نیر ویکھدا ہویا خورے اپنے پوتے دیاں نظماں دی نینہ رکھ رہیا سی:

کیہ کریے ڈگدے نیر دا
اک دُکھ کلیجہ چیر دا
اک پنڈ اسولی چاڑھیا
اک پنڈ اگ نے ساڑیا
اک سفنا وڈھ کے سٹیا
اک وسدا پنڈ اُجاڑیا
کوئی ویکھے لیڑے باپ دے

کوئی ویکھے کُرتا وِیردا
اک دکھ کلیجہ چیردا

پہلے ہریانہ دے ضلع حصار دے پنڈ "کھرک" نوں چھڈنا پیا۔۔۔۔ فیر پٹیالے دے ضلع سنگرور دی تحصیل لہراں دے پنڈ اڑک واس نوں۔۔۔۔۔ فیر باقی بچی حیاتی دیاں فجراں وچ، دوپہریں، نماشیں، ڈیگر ویلے تے ہنیر یاں راتاں وچ بابا اللہ بخش دیاں اکھاں چوں یاداں نظماں دے مصرعے بن بن ڈگدیاں رہیاں:

لہو وچ ڈُبیاں نیں مٹی دیاں ڈھیریاں
رو رو تھکیاں نیں اکھاں اج میریاں
پریاں دے رُوپ سی تے رنگ سی بہار دے
وجھلی پنجاب دی تے گیت سن پیار دے
سوچاں وچوں کڈھاں کویں ونڈ دیاں نھیر یاں
رو رو تھکیاں نیں اکھاں اج میریاں

ویریاں دی کڈھی ہوئی لیک نے انج جا پیا سی کہ دِلاں نوں چیر کے رکھ دتا ہووے، دوہاں پاسیوں لال ہنیری اٹھی سی، زہراں دی لیک اُلیکن والیاں نے محبتاں دے بھانڈے توڑ سٹے سن، اجیہا کالا منتر پھوکیا سی کہ ہر شے ساڑ کے رکھ چھڈیا سی۔ ایدھروں لٹے پٹے قافلے اودھر تے اودھروں حالوں بے حال لوک ایدھر، ایس ونڈ نے جتھے دو دیساں نوں نویں ناں دتے سن اوتھے ہی پنجاب نوں وڈھ کے ٹوٹے ٹوٹے کر چھڈیا سی:

حرصاں دی اک کندھ اُسارنا چاہندے نیں
سانوں دلدل وچ اُتارنا چاہندے نیں
انج تے اساں مرنا ناہیں عمراں تیک
ٹوٹے ٹوٹے کرکے مارنا چاہندے نے

بھراواں نے جدوں وی وڈی بھین شریفاں نوں پچھنا کہ "باجی بابا اللہ بخش کس

گلوں روندا رہندا اے، ہن تے اتھے وی اپنا گھر ہے، سر تے چھت ہے، بھاویں کانیاں دی ہے پر ہے تے آپنی، نالے پچھے وی تے آپاں کچے گھراں وچ ہی رہندے سی" تے اگوں باجی شریفاں نے ہَو کا بھر کے آکھنا "ویرو! جتھے تساں جمے سی، کھیڈ دے سی، اپنے متراں بیلیاں نال جنہاں گلیاں چ نسدے سی، وسدے مینہ وچ بوندی نمک پارے تے گُلگلے کھاندے سی، جنہاں گلیاں چ باپو نے بھانڈے ویچے سن تے ہاسے ہسے سن، اتھروں کیرے سن او سبھے گلاں بُھل سکدیاں نیں۔۔۔؟ کدی وی نہیں، ساہ مک سکدے نے پر یاداں، اوہ چیتر اوہ واڈھی، اوہ وساکھی، اوہ عیداں، اوہ شبراتاں کدی سوچاں توں وکھ نہیں ہونے، عید ساڈے گھراں وچ ہونی تے حلوہ، سیویاں، سکھاں، ہندوواں دے گھراں چ ونڈ دے، شگن ہندوواں تے سکھاں گھر ہونے تے خوشیاں چ شامل اسیں ہوندے، موت ساڈے گھراں چ ہونی تے دکھ سکھ تے ہندو آن کے ونڈاندے"۔۔۔

کندھ سی نہ دلاں وچ ، زہر والی لیک سی
دکھ سی وچھوڑے دا نہ ہجراں دی چیک سی
رب جانے موسماں نے اکھاں کنج پھیریاں
رو رو تھکیاں نے اکھاں اج میریاں
کٹھیاں سی کونجاں اودوں ، کٹھیاں اُڈاریاں
انج جویں جنتاں چوں رب نے اُتاریاں
کر کے شکا ریاں نے وکھو وکھ گھیریاں
رو رو تھکیاں نے اکھاں اج میریاں
رو رو تھکیاں نے اکھاں اج میریاں

صغیر تبسم دی کتاب "ریل گڈی" چوں۔

✷✷✷

عاشق دیاں نعتاں وچ عشق دے رنگ

''واشنا داچانن'' راہیں

ڈاکٹر احسان اللہ طاہر

عاشق علی فیصل ہوری بڑے چراں توں پنجابی زبان تے ادب نال جڑے ہوئے نیں تے میری تے ایہناں دی ادبی سانجھ وی ڈھیر پرانی اے۔ گھٹ ودھ 1994ء دے نیڑے نیڑے دی گل اے جدوں موصوف پنجابی زبان دا اک رسالہ 'کُوک' کڈھ دے ہوندے سن۔ ایس توں بعد وی لاہور دے کئی وڈے پنجابی ادبی رسالیاں نال جڑے رہے تے اک نکھے مخلص سیوک ہون دا ثبوت دتا۔

پنجابی شاعری وچ ایہناں دی اک نظماں دی کتاب "لکیراں" چھپی جدوں کہ دو پنجابی کتاباں دا گرمکھی توں شاہ مکھی لپی وچ اُلتھاوی کیتا۔ ایم فل پنجابی نیں تے مسیت وچ امام وی نیں۔ میرا خیال اے کہ پورے پنجاب وچ ایس عاشق دی اک ایہ وکھری مثال اے تے اکوای مثال اے کہ اوہ ایم فل پنجابی اے تے امام مسجد اے۔ تحصیل جڑانوالہ ضلع فیصل آباد دے چک نمبر 30 گ ب دی مسیت وچ بہہ کے پنجابی زبان تے ادب دا کم کرن والے ایس منکھ نیں پیر سید وارث شاہ دی یاد تازہ کروادتی اے۔ پنڈ دے لوکاں نوں پنجابی وچ خطبہ دیندے نیں، بالاں نوں قرآن پاک پڑھاندے نیں تے نعتاں لکھ کے اوہناں دے دلاں نوں رُشناندے نیں۔

عاشق علی فیصل دی پہلی نعتیہ کتاب "گلزارِ مدحت" سی۔ ایہدے وچ ۳۶ نعتاں سن۔ کتاب 92 صفحے سن۔ اک عاشق دے سوچن سمجھن دی حد کنی تے کنج ہوندی اے ایس

عاشق دے ایس کم نوں ای ویکھ لوؤ کہ کسے وی حوالیوں نسبت نال کیویں پیار کیتا جاندا اے۔ ایہناں دی اک نکی جئی کتاب "عاشق دیاں نعتاں" وی اے جہیڑی کہ اوہناں 30 دناں وچ مکمل کیتی اے تے روز اک نعت لکھی تے فیر ہر روز فجر ویلے مسیتے پڑھی اے۔

"واشنا دا چانن" عاشق علی فیصل دیاں نعتاں دی نویں آن والی کتاب اے۔ ایہدے وچ کل 92 نعتاں شامل نیں۔ اینتھے وی اوہناں اپنیاں عقیدتاں تے محبتاں دے مڈھ تے سُومے سوہنے کالی کملی والے کریم آقا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے سوہنے ناں دے اکھراں دی عددی نسبت نوں مُکھ رکھیا اے تے آپ دیاں سوہنیاں گلاں تے چانن بھریاں حدیثاں نوں نعتاں دا حصہ بنایا اے۔ جہیڑی واشنا تے خوشبو ساڈے خاتم النبیین کریم آقا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے اپنے عمل راہیں ونڈی اے اوہنوں عاشق ہوراں اپنا عشق بنا کے اپنیاں نعتاں دے اکھراں دے چانن راہیں واشنا بنا کے کھلاریا اے۔ عاشق علی فیصل ہوراں اپنیاں نعتاں راہیں جہیڑی واشنا کھلاری اے اوہدے وچ درودی رنگ چوکھا اے۔ اوہناں نوں ایس گل دا پتہ اے کہ جدوں کوئی اپنے کریم آقا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم تے درود تے سلام پڑھدا اے تے اوہدے دل اندر عقیدت تے محبت دا چانن اوہنوں عمل دیاں سدھیاں راہواں وکھان لگ پیندا اے۔ ایس لئی اوہناں درودی گل نوں انج واشنا بھرے اکھراں راہیں بیان کیتا اے کہ اوہ وچار پڑھنہاراں دی روح دا حصہ بن دے لگے جاندے نیں۔ فیصل ہوراں دے لہجے دا ڈھنگ سانجھ بھریا تے اجتماعی اے۔ اوہ درودی کیفیت نوں روحانی اُچیائی تے دل دی صفائی لئی پڑھن دی گل کرن دے نال نال سماجی حوالیوں وی اک نویں سوچ نال بیان کردے نیں۔ اوہناں دا یقین تے ایمان اے کہ درود پڑھدے انساناں دے معاشرے وچ سُکھ تے خوشحالی آؤندے نیں تے اخلاقیات نوں وقار تے مان مل دا اے۔ لہجے وی مٹھے تے واشنا بھرے ہو جاندے نیں۔ ایس اعتبار نال اوہناں دی نعت صورت تے بیان توں ودھ پڑھنہاراں نوں عملی اعتبار نال متحرک کردی اے۔

عاشق علی فیصل دیاں نعتاں دا سب توں سوہنا تے تکرار نال بیان ہوون والا پکھ

درود تے سلام پڑھن دیاں برکتاں تے نعمتاں دی گل اے۔ ایس وچار دے سانجھا ہوون پکھوں فیصل دیاں نعتاں اک ایسے عاشق دیاں نعتاں بن دیاں نیں جیہڑا ہر ویلے اپنے نال فکری جڑت رکھن والیاں نوں اک واشناتے خوشبو بھرے ماحول وچ رکھدا اے تے جدوں وی گل کردا اے سوہنے تے آخری کریم نبی ﷺ دی سنت دی کردا اے تے رب دے حکماں دی یاد کروا ندیاں ہوئیاں اوہناں نوں فیر اک ایسی وادی ول موڑ لیاؤندا اے جتھے ساریاں دے ہوٹھاں تے سلام دیاں، درود دیاں تے سوہنے کریم نبی ﷺ دیاں گلاں نیں۔

ویکھدا واں میں درودا ں دی بہار
دل نوں فیصلؔ ہر خوشی مل دی رہی

اک ورد درودی دے
جینے دے سہارے نیں

درودی ورد اوہ دارو شفا دا آسرا ہووے
مرے ہوٹھاں نوں ذکر مصطفی دا آسرا ہووے

ورد درودی جیہڑے کردے پاؤندے نیں انعام
شکر ادا جو کردے ہر دم اوہناں لئی اکرام
روحاں نوں تسکین اے دیندا فکراں سبھے بھلن
پڑھ دے آں جد صلِّ علیٰ تے مل دا اے آرام

درودِ پاک جد پڑھنا سلام آکھاں میں جس ویلے
کیہ دساں میں بھلا کیسا سرُور آوے سرُور آوے

میرے لب تے ہر دم رہندا وِرد درودی
میرے دل تے نعتاں اُترن صدقہ میرے نبیؐ دا

لباں تے ذائقے آئے تے لذّت
وظیفے نیں سدا صلِّ علیٰ دے

عاشق علی فیصل ہوری اک امام مسجد نیں تے امام مسجد دے سارے تقاضے تے لوڑاں نوں سمجھدے نیں۔ اوہ بھانویں مذہبی عالم تے مفتی نئیں پر نعت لکھن لگیاں اوہناں قرآن پاک دے اکھراں نال تے لاریب کتاب دے حکماں نال اپنی نعت نوں شنگاریا اے۔ اوہناں نوں نعت لکھ دیاں ایس گل دا مکمل ادراک اے کہ نعت لئی جنے سوہنے لفظ ہوون گے نعت اونی ہی سوہنی تے دل کھچویں ہووے گی۔ ایس لئی اوہ نکے نکے تے معروف اکھراں نال اپنی نعت دے فکری کھلارنوں ہوروی موکھلا کردے نیں۔ انج اک تے اوہناں دے مذہبی علم تے اوس علم دے معنی تے مفہوم نال جڑت تے سانجھ دا پتہ لگدا اے تے دوجا ایس گل دا وی یقین ہوندا اے کہ اوہ نعت نوں اک تبلیغی انداز وچ لکھنا لوڑدے نیں تے ایہدے نال ای اپنے سمے دے جواناں نوں مذہب دی پکیری سانجھ ول لیاؤناں چاہندے نیں۔ ایتھے آ کے عاشق ہوراں دی نعت اک سچے عاشق دا رُوپ وٹاندی اے کیوں جے سچا عاشق قول توں اگے ودھ کے عمل دی دنیا دا وسنیک ہوندا اے۔ اوہ اپنے عمل تے کم راہیں اک تے نعت نوں ذریعہ بنا کے اپنی سانجھ تے جڑت دا، اپنے دل دے چانن دا وکھالا کردا اے تے دوجا اوہ اوس یقین تے ایمان دی پکیائی نوں ونڈدا اے جہیڑی عمل راہیں مل دی اے۔ ایس حوالیوں ایہ دونویں پکھ اوہناں دی نعت نوں اک مان تے وڈیائی بخش دے نیں تے اوہدی نعت دا وکھریواں بن کے اجوکی نعت وچ عاشق علی فیصل ہوراں نوں محبت دا مان عطا کردے نیں۔

جو عاشق نیں محمد مصطفی دے
حقیقت وچ اوہ بندے نیں خدا دے

عمل کردے جو سنت تے ہمیشہ
اوہ طالب نیں پیمبر دی رضا دے
جنہوں اللہ نے فرمایا و رفعنا لک ذکرک
کراں جو ذکر میں اوہدا سرُور آوے سرُور آوے

عمل جو کردے سنت اتے جاندے نیں اوہ طیبہ نوں
جنّت ولے لے جاون اوہ راہواں نیں سرکار دیاں
والضّحیٰ دا چہرہ ہر دم روشن روشن ویکھاں میں
آپ ربّ اے قسماں کھاندا زلفاں نیں سرکار دیاں

'انزلنا' دے معنی وی قلم تے آپ ای کھُلن
سجیلے لفظ ملنے تے ثناواں تے نکھار آوے

عاشق علی فیصل ہوراں دی حیاتی دا سرمایہ تے مان ایہوای نعتاں نیں۔اوہناں نوں پورا یقین اے کہ ایہ نعتاں تے ایہ کِرتاں حشر دیہاڑے اوہناں دے سر تے چھاں کرن گیاں، حیاتی وچ مان بخشن گیاں تے قبر وچ ایہ اکھر دیوے بن کے روشنی ونڈن گے۔اُنج وی اک عاشق نوں اپنے کیتے کم تے مان ہونا چاہی دا اے تے جے اوہ اپنیاں عقیدتاں دے مرکز دے دائرے وچ رہوے تے اپنے آپ نوں اپنے سوہنے محبوب دے ذکر نال نہال کردار ہوے تے فیر تے اوہنوں ستے ای خیراں ہوندیاں نیں کیوں جے ایہ ذکر جتھے اوہدی حیاتی نوں رُشنار ہیا ہوندا اے اوتھے اوہدے اندر اک چانن تے واشنا دی ایسی دنیا وی آباد کر دیندا اے جہدے اندروں ہر ویلے چانن بھرے اکھراں دی واشنا ڈلھ ڈلھ پیندی اے۔

"واشنا دا چانن" عاشق علی فیصل دیاں اوہ نعتاں نیں جنہاں نال اوہناں دیاں محبتاں تے عقیدتاں عملی حوالیوں نتر کے سامنے آندیاں نیں اوہناں دے پڑھنہاراں دی جڑت نعتاں

نال جذباتی توں ودھ کے علمی بن دی اے کیوں جے اوہ سوہنے کریم آقا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی سنت نوں انج بیان کر دے نیں جیویں اوس سنت تے صحابہ کرامؓ نے عمل کر کے وکھایا سی تے اہل بیت نے آپ دے عمل دی واشنا نوں لوکائی وچ عام کیتا سی۔ ایسے کر کے عاشق دیاں نعتاں وچ اہل بیت تے صحابہ کرامؓ دا ذکر بڑے سوہنے ڈھنگ نال مل دا اے۔ فیصل ہوراں سوہنے نبی کریم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے پیار یاں دا ذکر تے آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نال پیار کرن والیاں دا ذکر بڑے محبت بھرے لہجے وچ کیتا اے۔

صحابہؓ سب پیارے نیں قسم ربّ دی جنہاں کیتا
تیری واللیل زلفاں دا نظارا یا رسول اللہ

ہر ظلم دے خلاف بغاوت ہے لازمی
برداشت ظلم دی سدا حرام یا امام
اسلام زندہ ہو گیا اوہ کربلا توں بعد
پایا شہادتاں نیں ہے دوام یا امام

فکری اعتبار نال عاشق علی فیصل دی نعت روایت نال جڑی ہوئی نعت اے۔ فیصل ہوراں میلاد مناون دا عقیدہ بڑی عقیدت نال بیان کیتا اے۔ مدینے جاون دیاں سدھراں دا بیان تے سوہنے کریم آقا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی بارگاہ بے کس پناہ وچ اپنے دکھاں دا اظہار استغاثے دی صورت وچ کیتا اے۔ فیصل ہوراں دیاں نعتاں دا انداز بڑا سادہ تے عام فہم اے۔ اوہ اکثر محفلاں وچ پڑھیاں جاون والیاں نعتاں لکھدے نیں پر عوامی حوالیوں اوس سطح تے نئیں آوندے کہ اوہناں نعتاں نوں کسے خاص سُریاں طرز تے پڑھیا جاوے۔ اوہناں دا اپنا اک وکھرا انداز اے تے ایہوای اوہناں دیاں نعتاں دا وکھریواں اے۔ "واشنا دا چانن" اجوکی نعت وچ اک سوہنا وادھا اے۔

✷✷✷

طفیل عامر سندھودی اک پنجابی غزل

نعیم اللہ باجوہ

طفیل عامر سندھو اک عظیم پنجابی شاعر نیں جیہڑے پنجابی وچ غزل تے ماہیا لکھ رہے نیں۔ اوہناں دیاں غزلاں وچ پنجابی رہتل تے ٹھیٹھ پنجابی لفظالی ملدی اے۔ اوہناں دیاں سوشل میڈیا تے پوسٹ ہون والیاں غزلا میں بڑے شوق نال پڑھناں۔ پچھلے دناں وچ پوسٹ ہون والی اوہناں دی اک نویں پنجابی غزل مینوں بڑی پسند آئی۔ ذیل وچ اوہناں دی ایس غزل بارے میرے کجھ وچار پیش نیں جنہاں توں پہلے پوری غزل پیش کیتی جاندی اے:

دل دی مُراد کوئی
رَئی نئیں یاد کوئی
پَشُو کمّے، رُوڑی وی
لَے کے آؤ کھاد کوئی
فصلاں تے چوکھیاں
باقی نئیں سواد کوئی
ڈھڈ دیاں رَبّ جانے
آکھے زِندا باد کوئی !
مِلیا تے پتا لگّا
اوہنوں نئیں یاد کوئی

ہوش کرو پاگلو !
ہووے برباد کوئی
مَتّھا ٹیک ٹیک مرے
لَبھّی نہ مُراد کوئی

(طُفیل عامِر)، (۲۳ جنوری ۲۰۲۶ء)، (ر)

واہ جی واہ! کیڈی سوہنی غزل اے۔ جناب طفیل عامر ہوراں دی ایہہ غزل سچ مُچ پنجابی دی روح نال جڑی ہوئی اے۔ ہتھ ہولا رکھ کے، دل دے ڈونگھے کھوہ وچوں نِکلے اکھر، تے بے ساختہ لہجہ ایہہ سب کُجھ اینہوں عام شاعری توں وکھرا کردا اے۔ ایہہ غزل ظاہری بناوٹ توں پاک، اندر دے ڈونگھے کرب نال ڈکوڈک بھری ہوئی اے۔

''دل دی مراد کوئی/ رہی نئیں یاد کوئی''

ورگے مصرعے انسان دے باطن وچ وسدی محرومی نوں ایڈے سادے پر اثر ڈھنگ نال پیش کردے نیں کہ قاری اپنے آپ نوں اوتھے کھلوتا محسوس کردا اے۔

''پشو کمّے، روڑی وی/ لے کے آؤ کھاد کوئی''

ایس شعر وچ پِنڈاں دی رہتل، زمین نال رشتہ تے ویلے دی بے رحمی اکٹھے بول پئے نیں۔ طفیل عامر ہوراں دی شاعری وچ اک خاص خوبی ایہہ اے کہ اوہ نعرہ بازی نئیں کردے، پر جدوں "آکھے زندہ باد کوئی" کہندے نے تے اوہ اپنے آپ اک ڈونگھا سماجی سوال بن جاندا اے۔ ایہہ غزل ویلے دی بربادی، چیتے دی ٹُٹ بھج، تے مقصد دے گواچ جان دا نوحہ اے، پر نوحہ وی ایہو جہیا جیہڑا خموشی نال بولدا اے۔ ایہہ گل پورے زور نال کہی جاسکدی اے کہ:

''جناب طفیل عامر ہوری، بیشک استاد تجمّل کلیم مرحوم توں بعد، پنجابی دے اوہ سچّے تے سُچّے سیوہ کارنیں جنہاں نے پنجابی شاعری نوں بیوہ ہون توں بچالیا اے''۔

اوہ پنجابی زبان نوں صرف لکھ نئیں رہے، بلکہ اوہنوں جیون دے رہے نیں،

اوہناں دی شاعری وچ زبان ساہ لیندی محسوس ہوندی اے۔

اوہناں دی ایہہ غزل پنجابی روح دی گواہی اے۔ طفیل عامر ہوراں دی ایہہ تخلیق پڑھ کے ایہہ یقین پختہ ہوندا اے کہ پنجابی شاعری اج وی زندہ اے تے اودوں تیکر اینوں سَتّے خیراں نے جِنّاں چِر ایہو جہیا سَچّا قلم جیوندا اے۔

✷✷✷

نکی کہانی

خالی جیب، پر بھرے ہوئے دل

علی رضا

اک واری دی گل اے، منصور ناں دا اک نوجوان سی جو اپنے پیو دے نال اک چھوٹے جیہے پنڈ وچ رہندا سی۔ اوہدے کول نہ کوئی وڈی تعلیم سی، نہ پیسے، پر اک چیز اوہدے اندر کسے خزانے توں گھٹ نہ سی — غیرت تے ایمانداری۔

منصور دی ماں کافی پہلے وفات پا گئی سی۔ اوہ اپنے بڈھے پیو نال پیلی وچ کم کردا، تے شام نوں لوکاں دے گھر جا کے دودھ وِیچدا۔ کدی کسے توں اضافی پیسہ لبھ جاندا تے اوہ اگلے دن واپس کر آندا۔

اک دن اوہنوں شہر توں آیا اک بڑا وڈا آدمی ملدا اے، کہندا اے:

''منصور، میں تینوں شہر لے جا کے وڈی نوکری دے سکدا ہاں، پر اک شرط اے — توں بس میرے لئی جھوٹ بولیں گا۔''

منصور چند لمحے چپ رہیا تے پھر کہن لگا:

''صاحب! خالی جیب نال تے میں جی سکدا ہاں، پر جھوٹ بول کے میں اپنا ضمیر مار نئیں سکدا۔''

اوہ بندہ حیران رہ گیا، تے کچھ دن بعد واپس آیا تے اوہنے منصور نوں نال لے جا کے اپنی اصلی کمپنی وچ ایمانداری دے عوض اک وڈی نوکری دے دتی۔ اوس بعد اوہ کہن لگا:

''میں لوکاں نوں آزمانداہاں، تے توں سچ دا سچا نکلیا۔''

آج منصور نہ صرف اپنے پیو دا خیال رکھدا اے، سگوں اپنے پنڈ وچ اوہنے اک سکول بنا دتا اے، جتھے غریباں دے بچے مفت پڑھدے نیں۔ایس کہانی توں سبق مل دا اے پئی خالی جیب وڈا نقصان نئیں، خالی ضمیر وڈا نقصان اے۔محنت، غیرت تے سچ بولن والا بندہ کدے وی ہاردا نئیں۔جوٹھ ہاردا اے تے سچ جتدا اے۔

✷✷✷

چیچی

ڈاکٹر اکبر علی غازی

بالاں وانگ گلووی ہر ویلے چیچی لین لئی تیار رہندی سی۔ ہر ادھے گھنٹے توں بعد گلی دی نکر تے بنی ہوئی ہٹی تے اوہدا پھیرا ضرور لگدا سی۔ پچھلے سال تک تے اوہ صرف چیچی لین ای جاندی سی پر اج کل گھر دا نکا موٹا سودا وی لے آندی سی۔ اَٹھاں سالاں دی ہوگئی سی پر اوہدا قد اپنی ماں جیڈا ہو گیا سی پر معصومیت اجے وی تن چار سالاں والی سی۔

دُکان تے جان لئی ہر ویلے تیار سگوں کسے نہ کسے بہانے دی بھال وچ۔ اگلے دن اوہدا ماماں ملن آیا تے جاندا جاندا اوہنوں پنج سو دا نوٹ پھڑا گیا۔ اوہدی ماں تے دادی اوہنوں اجے بوہے وچ کھلو کے اللہ حافظ ای کہہ رہیاں سن جے نکی دُکان توں چیچی لے کے پرت وی آئی سی۔ ماں نے جدوں پیسیاں دا پُچھیا تے اوہنے حیران ہو کے پُچھیا پئی کیہڑے پیسے، اوہ تے میرے پیسے نیں جیہڑے میرے ماموں نے دتے نیں۔ اوہ تے میں حافظ صاحب نوں دُکان تے دے کے چیچی لے آئی آں۔

ماں نے گلودی دادی ول ویکھیا تے اوہنے فٹافٹ اندروں اپنی چادر سر تے لئی تے دُکان تے اپڑ گئی۔ اگوں حافظ حاحب نے فٹافٹ گلے وچوں چار سو اسی روپے پھڑے تے دادی نوں پھڑا دتے پئی گلو آئی سی تے جمع کروا گئی اے۔ اوہ کہہ گئی اے پئی جدوں چیچی چاہی دی ہووے گی میں لے جایا کراں گی۔ میں اوہنوں واجاں ماردا رہیاں پر اوہ تے واء دے گھوڑے تے سوار نس گئی سی۔

ایہہ اوہدا روز دا کم سی، دیہاڑی دی کئی واری اوہ انج ای نسی نسی جاندی تے دُکان توں گھر دیاں شیواں یا چیچی لے کے اوسے طراں واپس پرت جاندی۔ پر پچھلے ہفتے انہونی ہوگئی۔

دپہر دے تن کو وجے ہون گے جدوں اوہنے ضد کیتی پئی میں چچی لینی اے پیسے دیو۔ دادی پہلے تے ٹرکان دی کوشش کر دی رہی پر بعد وچ اوہنے دس دس دے دو نوٹ پھڑائے تے آکھیا پئی تھوڑی دیر گھلو جامیں نال چلنی آں۔ اوہ اجے بوہے تے ٹنگی اپنی چادر تک اجے اَپڑی وی نئیں سی جے گلو تے باہر وی جا چکی سی۔ کھُرے وچوں گلو دی ماں نے جھاتی ماری تے سس نوں ہس کے آکھیا ماں جی رہن دیو، ہنے آجاندی اے۔

سس ویہڑے وچ پئی منجی اُتے بہہ گئی تے لاگے پئے ہوئے مٹر چھلن لگ پئی۔ دس منٹ لنگھے، اوہنے بوہے ول ویکھیا، پندرہ منٹ لنگھے تے گلو دی ماں بانو نے اپنی سس کولوں پچھیا پئی گلو اجے تک نئیں آئی، پتہ تے کرو، کتھے کھیڈن لگ پئی اے۔ دُکان تے نہ ہوئی تے غازی ہوراں دے گھر ویکھ لیو، اوہدے گھر نکا جیہا پروہنا آیا ہویا اے، پرسوں دی گھڑی مڑی اوہدے نال کھیڈن اپڑ جاندی اے۔

دادی گئی تے نمو جھان جئی ہو کے واپس پرت آئی۔ اپنی نہوں نوں آکھن لگی: کڑیے اوہ تے نہ دُکان تے وے، نہ راہ وچ اے تے نہ غازی ہوراں ول۔ دونویں سس، نونہہ پریشان ہو کے گلی وچ نکل گیاں تے گھر گھر پچھن لگ پیاں۔ دو گھنٹے انج ای لنگھ گئے۔ بانو نے اپنے بندے نوں فون کیتا تے دسیا پئی گھلو چچی لین گئی سی اجے تک گھر نئیں پچی۔ سارے محلے وچ پچھ لیا اے۔

وچارا گلزار بڑا اوکھا ہو کے مالکاں کولوں ادھی چھٹی لے کے گھر اپڑیا تے گھر وچ ادھا پنڈ جمع ہویا ہویا سی۔ اوہنوں ویکھ کے کئی لوک اگے ودھے تے دسیا پئی اجے تک گلو دا کوئی پتہ نئیں۔ گلزار نے گھر جا کے ماں تے گھر والی نوں تسلی دتی تے محلے دے دو تن بندے نال لے کے تھانے ٹر گیا۔ اوتھے محرر نے ٹرکا دتا تے آکھیا پئی شام تک ویکھو، کُڑی آجائے گی۔ جدوں گلزار تے اوہدے نال گئے بندیاں نے ضد تے کیتی تے اوہ گُسے وچ آ گیا۔ اوہنے آکھیا: جاؤ گھر جا کے انتظار کرو، کسے یار نوں ملن ٹر گئی ہونی اے، آپے مل ملا کے واپس پرت آوے گی۔ اینی گل سن کے گلزار دے تے پیراں تھلیوں بھوئیں کھسک گئی، اوہ تے ہکا بکا رہ

گیا۔ نال دیاں بندیاں نے محررنوں بتھیرا کیہا پئی توں کجھ خدا دا خوف کر اٹھ سال دی بچی بارے توں کیہہ کہہ رہیا اے۔ پر اوہنے اک نہ سُنی، اک سپاہی نوں بُلا کے گلزار نوں تے اوہدے نال گئے بندیاں نوں اپنے کمرے وچوں باہر کڈھ دتا۔

گلزار روندا کرلاندا گھر آ گیا۔ اوہنوں کسے طراں چین نئیں سی آ رہیا۔ اوہ مسلسل دہرا رہیا سی، اوہ چیج لین گئی سی، اوہ تے چیج لین گئی سی۔ اوہ تے چیج لین گئی سی پر منشی کہہ رہیا اے اوہ اپنے یارنوں ملن گئی ہووے گی۔

انج جاپدا سی جنج اوہ شدائی ہو گیا ہووے۔ لوکاں جدوں اوہدی حالت ویکھی تے نال لے کے علاقے دے ایم پی اے کول ٹر گئے۔ اوتھوں وے منشی نے دسیا پئی ایم پی اے صاحب دی طبیعت خراب اے، اوہ سُتے پئے نیں، کل آئیو۔ بندیاں اوس کامے دیاں بڑیاں منتاں کیتیاں پر اوہنے چوہدری صاحب نوں اُٹھان دی حامی نہ بھری۔

اوس ویلے تک گلزار اُکا بے سُرتا ہو چکیا سی۔ اوہنو دوہنہ بندیاں سجھیوں کھبیوں پھڑیا ہویا تے، اوہ اوہناں دے آسرے تے گھار اپڑیا سی۔ ماں نے بانہوں پھڑ کے اوہنوں پچھیا پئی گلو لبھی اُو کہہ نئیں، گھر والی دکھ رو کر لا رہی سی۔ گلزار بس اوہناں دونواں نوں بٹ بٹ تکی جا رہیا سی۔ جنج اوہنوں کسے گل دی سمجھ ای نہ آ رہی ہووے۔ آخیر اوہدی ماں نے اوہنوں گلمیوں پھڑ کے ہلونیا تے پُچھیا پئی توں کیوں نئیں بولدا؟

گلزار دیاں اکھاں پتہ نئیں کتھے ویکھ رہیاں سن تے لیہ لبھ رہیاں سن، اوہناں وچ اوپری جئی بے رونقی سی۔ اوہنے اپنی ماں ول ویکھیا تے اوہدیاں اکھاں وچوں دو موٹے موٹے اتھرو ڈگ پئے۔ اوہنے ہولی جئی آکھیا" ماں جی اوہ تے چیچی لین گئی سی پر منشی تے کہندا اے پئی اوہ اپنے یارنوں ملن گئی اے۔

دو جا دن سی گلو دا کوئی پتہ نئیں لگ سکیا سی، تھانے والیاں کوئی مدد نئیں کیتی سی تے ایم پی اے وی پتہ نئیں کیہڑے ویلے لاہور ٹر گیا سی۔ محلے والے رل مل کے لبھ رہے سن تے ہُن تے اوہ وی مایوس ہو کے بہہ گئے سن۔

تیجے دن کسے آ کے دسیا ئی چوہدری دی جیہڑی حویلی نویں بن رہی اے، اوہدے وچوں کتیاں دے بھونکن تے لڑن دیاں واجاں آ رہیاں نیں، چلو پتہ کریئے کیہ گل اے؟، گلزار دی بیٹھک وچ بیٹھے ہوئے چار پنج بندیاں ڈنڈے سوٹے پھڑے تے دس پان والے بندے دے مگر مگر ٹر پئے۔ راہ وچوں ہور منڈے وی نال رل گئے۔ اوہ اٹھ نوں منڈے ڈنڈے پھڑ کے حویلی وچ وڑ گئے۔ اوہناں ڈنڈیاں نال ڈرا کے کُتیاں نوں نسا دتا پر واجاں اجے وی آ رہیاں سن۔ اوہناں وچوں دو تن بندیاں اَگے ہو کے ویکھیا تے او تھے کجھ وی نئیں سی۔ بندے پرتن لگے تے اوہناں نوں اندروں کجھ ہور کُتیاں دیاں واجاں آئیاں جنج اوہ کسے شئے نوں لڑ رہے ہون۔ اوہناں آپس وچ صلاح کیتی تے اگے جا کے ویکھن لئی ٹر پئے۔

اوہ پھر دے پھر دے حویلی دے پچھلے پاسے ادھ پچدے بنے ہوئے کھرے وچ اپڑے۔ جیہڑا بندہ اگے اگے سی اوہ تے تر بک کے گھلو گیا۔ اوہدے مونہہ وچوں تے گل ای نئیں نکل رہی سی۔ پچھے گلزار سی، جدوں اوہنے اگے ہو کے ویکھیا تے اوہ تے پہلے ٹھمبر گیا تے نال ای اوہدے مونہہ وچوں ڑات نکل گئے۔ اونے چِرنوں پہلے بندے دے کجھ ہوش بحال ہو چکے سن۔ اوہنے دسیا ئی گلو تے ایتھے پئی ہوئی اے۔ اوہدے گل وچ صرف کرتا دس رہیا سی تمبی دور دو جی نکر وچ پئی ہوئی سی۔

لوکاں ویکھیا ئی پہلے کسے شیطان نے اوس معصوم نوں ولوندر یا سی تے فیر کُتیاں نے کئی تھانواں توں بوٹیاں کڈھیاں ہوئیاں سن۔ مانوں لمبڑاں داوکھرا رو رہیا سی ئی پر سوں شامیں میں ایس حویلی وچ ویکھ کے گیاں، وڈے حال وچوں ویکھ کے مَیں اپنے یاراں نوں دسیا سی ئی ایتھے کجھ نئیں۔ کاش میں ایتھے تک ویکھ جاندا۔

گھر والے تے پریشان ہے ای سن، علاقے دے لوک وی رو کر لا رہے سن تے پولیس دی لاپرواہی تے بدمعاشی دا شکوہ کر رہے سن۔ کسے نے 15 تے فون کر دتا۔ پولیس آ گئی تے اوہنے اپنی کارروائی شروع کر دتی۔ 15 والیاں دے کہن تے علاقے دے تھانے توں وی دو چار بندے پہنچ پئے جنہاں وچ اوہ محرر وی شامل سی۔ حیرت والی گل اے ئی

اوس محرر دے مُنہ تے ماسا شرمساری نئیں سی اُنج اوہ چپ چپیتا ضرور سی۔ پولیس نے گل کسے پاسے نہ لائی۔ اوہ پنڈ وچوں کدی کسے نشئی نوں پھڑ کے لے جاندی تے کدی کسے ویہلڑ نوں۔ گلزار تے اوہدے نال جان والے بندیاں نوں منشی ای لارے لپے لا کے واپس گھلا چھڈ دا۔ اک دو بندیاں گل وی کیتی پئی چوہدری کولوں تے پولیس پچھے پر تھانے والیاں اوہنوں پچھن دی جرات ای نہ کیتی۔ کجھ دناں بعد پتہ لگا پئی حویلی والے چوہدری دا اکو اک آوارہ منڈا سی جیہڑا اچانک باہر چلا گیا اے۔

گلزار وچارہ کنے دن تھانے جاندا رہیا پر پولیس والے اپنا حصہ لے چکے سن۔ کجھ مہینے تے گلزار نال محلے والے ٹر جاندے سن پر ہُن تے اوہ وچارا کلا ای تھکے کھاندا جاندا تے تھانے والیاں دے چوٹھے لارے سن کے پرت آندا۔ اک دن اک سپاہی نے دسیا پئی گلزار صاحب تسیں ایتھے نہ آیا کرو، تہاڈا مجرم تے دبئی جا کے عیش کر رہیا اے۔ گلزار نے حیران ہو کے پچھیا تے اوس سپاہی نے دسیا پئی:

''تہاڈی گلونوں چوہدری دا منڈا اپنی حویلی وچ کتی دے نکے نکے کتورے وکھان لے گیا سی، جتھے جا کے اوہنے اوس معصوم نال زیادتی کیتی تے جدوں اوہنے رولا پان دی کوشش کیتی تے اوہنے اوہدا سنگا گھٹ دتا سی''۔

اوہنوں پولیس نے پھڑ وی لیا سی پر علاقے دے ایم پی اے نے تھانے آ کے تھانیدار نوں دھمکیاں دتیاں تے نالے پنج لکھ رُپیا دتا سی۔ تھانے دار نے اپنے منڈے تے ملزم نوں باہر گھلن دی شرط تے اوہنوں چھڈ دتا اے۔ محرر وی اوہناں نال رلیا ہویا اے۔ ایس لئی تسیں صبر کرلوو۔ ایس کیس کا فیصلہ اللہ تے چھڈ دیو۔ ایس لئی توں چکر نہ لایا کر۔

ایہہ گل دس کے اوہنے منت کیتی پئی مہربانی کریں تے ایہہ گل کسے نوں نہ دسیں پئی ایہہ سارا کجھ مَیں تینوں دسیا اے۔ تھانیدار یا محرر نوں پتہ لگ گیا تے میرا ککھ نئیں رہنا۔

گلزار دی سُرت پہلے ای قائم نئیں سی، اوس وچارے نے ایہہ گل سنی تے اوہدا تے دماک ای سُن ہو گیا، وچارا ایسے حالت وچ گھر پُجیا تے منجی اُتے ڈگ پیا۔ نہ اوہ ہل جُل رہیا

سی تے نہ ساہ لے رہیا سی۔ ماں نے منجی اُتے جوان پُتر دا بے سُدھ وجود ویکھیا تے اوہدے دل نوں کجھ ہو گیا۔ لوکاں ڈاکٹرنوں سد کے لیاندا جنہے دسیا پئی اماں وچاری تے ایہہ بے ویہتا بھارا اپنے سروں سُٹ کے اگلے جہان چلانا کر گئی اے۔ اینا کجھ ہوں دے باوجود گلزار کوئی سرت نئیں سی۔ اوہدے گھر والی نوں وی کجھ سمجھ نئیں سی آ رہی پئی اوہ کیہ کرے تے کیہ نہ کرے۔

لوکاں رل مل کے ماں جی نوں کفنایا تے دفنایا۔ ماں جی دے قبر وچ لہہ جان توں بعد گلزار نوں ہوش آیا پر اوہ ہوش، ہوش والا نئیں سی۔ اوہ چلدا پھردا رہندا تے کہندا رہندا: اوہ تے چیج لین گئی سی پر منشی کہندا اے اوہ کسے یار نوں ملن گئی ہووے گی۔

اوہ وچارا کسے نوں وی اصل گل دس نئیں سی سکیا۔ پورے سال توں بعد دی گل اے گلزار اک دن پنڈ دے دارے وچ بیٹھا ہویا سی۔ لاگے پنڈ دا لُہار قربانی لئی چھریاں تے ٹکوئے چنڈ رہیا سی۔ اج گلزار کجھ سُرت وچ لگ رہیا سی پر ویکھ اوسے حویلی ول رہیا سی جہدے کھرے وچوں گلودی لاش لبھی سی۔ ہُن تے اوہ حویلی مکمل ہو چکی سی تے چوہدری پرانی حوالی چھڈ کے ایس حویلی وچ آ چکیا سی پر اوہ باہر گھٹ ای نکلدا سی۔

اپنے چرنوں سامنے حویلی دا بوہا کھلیا تے اوہدے وچوں اک تگڑا جیہا مچھاں والا بندہ باہر نکلیا۔ اوس بندے نوں پچھان کے گلزار اُٹھ کے کھلو گیا، اوہ بوہے ول انج ویکھ رہیا سی جنج اوہدی دھی اوہدے وچوں نکل کے اوہدے سینے نال لگ جاوے گی پر اوہدے وچوں اک لما چوڑا جوان نکلیا سی جیہڑا ہولی ہولی اوہدے ول ای دھر رہیا سی۔

اوہ بندہ ہولی ہولی پنڈ دے لُہار کول اپڑیا تے اپنے ہتھ وچ پھڑیا ہویا جھولا بھٹھی اَگے سُٹیا تے دبکا مار کے کہن لگا پئی "جونیا! فٹافٹ میریاں چھریاں تیز کر، میرے کول ٹیم تھوڑا اے۔ میں شہر مجرا ویکھن جانا اے"۔

کپڑے دا اوہ تھیلا کسے چھری دی چُنج وجن نال پاٹ گیا سی تے دو تن چھریاں وچوں نکل کے ایدھر اودھر کھلر گئیاں سن۔ اوہناں وچوں اک چھری تے بالکل گلزار دے

پیراں وچ جا کھلوتی سی۔ ایہہ اوہ ای ویلا سی جدوں اوہدے دماغ وچ تھانے دے اکو اک چنگے سپاہی دے شبد اوہدے دماغ وچ چوہنڈیاں وڈھن لگ پئے سن۔ اوہدے دماغ وچ بے وسی تے بے ہمتی دی تھاں غصہ بھرن لگ پیا۔ پتہ نئیں کنج، اوہدے اندر بدلے دا اک مُنہ زار جذبہ جاگیا، اوہنے اوہ چھری پھڑی تے اَگے ودھ کے سدھی چوہدری شوکے دے ڈھڈ وچ جا ماری۔ شوکے نے تے اپنے ولوں چھری پھڑن لئی ہتھ ودھایا سی پئی بندہ دور پئی چھری پھڑ ارہیا اے۔ اوسے ویلے اوہدا ہتھ وجا تے چھری اوہدیاں ٹنگاں دے سنگم وچ جا وجی۔ چھری اجے تیز ہون والی سی جے تیز ہندی تے ہور تباہی پھیر دی پر اوس کُھنڈی چھری نے وی واہوا کم وکھایا۔

بعد وچ ڈاکٹراں دی کوشش نال چوہدری شوکا جان توں تے بچ گیا پر ساری عمر کسے تیویں دے متھے لگن توں گیا۔ بمار پئے چوہدری نوں جدوں ایس انہونی دا پتہ لگا پئی اوہدی نسل اگے نئیں ودھ سکے گی تے اوہدے دل نوں وی کجھ ہو گیا۔ اوسے دن شام ویلے تھانے وچوں وی اک خبر آ گئی پئی تھانے دے محرر نوں وی اوسے چھری نال وار کر کے گلزار نے مار دتا اے۔

محرر نے دو سپاہی گھلا کے چوہدری شوکے تے حملہ کرن دے الزام وچ پھڑ کے تھانے دی پہریں لے آندا سی۔ شام ویلے تھانے نوں بلا کے تفتیش ہو رہی سی۔ سارا عملہ چوہدری نال ہمدردی وکھا رہیا سی تے گلزار نوں ودھ توں ودھ سزا دوا دا متا پکا رہیا سی۔ لاگے اوہ ساریاں چھریاں پئیاں سن تے گلزار تے دباء پایا جا رہیا سی۔ اوسے ویلے گلزار دے دماغ نے اک واری فیر سسٹم نال بغاوت کر دتی تے اوہ ای چھری پھڑ کے تھانیدار ول ودھیا۔ اونی دیر نوں گلزار نوں پھڑن لئی محرر اگے ودھیا، تھانیدار تے بچ گیا پر چھری محرر دے سینے وچ اخیر لی پسلی دے تھلیوں دی وڑی تے سدھی دل وچ جا کھُبی۔

✷✷✷

غزل

خالد محمود چوہدری ولانہ

اتھرو اکھ چوں وَیہہ گئے نیں
تارے امبروں لَیہہ گئے نیں

پانی اَگے ٹر گئے نیں
ریتے پچھے رہ گئے نیں

جیہڑے بہتا اُڈ دے سی
ادھ اسمانوں ٹیہہ گئے نیں

کنے خواب دلے دے سی
تھوڑے جنے رہ گئے نیں

پھلاں والیاں راہواں تے
خالد کنڈے رہ گئے نیں

✷✷✷

غزل

ڈاکٹر اکبر علی غازی

غازی دی گل بَنھ لے پلے
ہمت بابجھ نہ اوکڑ ٹلے
کارخانے تے دون دولّے
گھر مزدور دا تھلے تھلے
زَرداراں دا مُڈھوں ایکا
واہی وان نے گَلے گَلے
اج وی ساڈی بھلک نہ سَوری
اج وی شینہاں پتن مَلے
چلیا ایں پر ایہ تے دَس جا
کیہ چھڈیا ای ساڈے پلے
ساڈے خط تصویراں گھَل دے
لے جا اپنے چھاپاں چھَلے
یاد سراہنے دھر کے سُتے
سفنے آئے فیر سوَلے
ایکے وچ یقینی منزل
کاہنوں پھر دے او گَلے گَلے
آس نہ پوری ہوئی غازیؔ
ساڈے وی کوئی نخرے جھَلے

غزل

رحمان امجد مراد

کر دے نیں مرے سر اُتے وار
پنج ، ست، دس نیں میرے یار

جو پُچھنا ایں پُچھ لے مینوں
مینوں دھُپے نہ کھلار

پرسُوں تے مَیں ڈُب گیا ساں
اَج آیاں دریاؤں پار!

آسے پاسے سن بکُولے!
مَیں ساں صحرا دے وچکار

اوہ کھاندا اے بجلیٔ خورے
دنداں تھلے چتھدا تار !

تیرا پچھا نئیں چھڈنا مَیں
جنا مرضی مَینوں مار!!

مَیں نئیں جان دا کتھوں آؤندا
تے جاندا کتھے مُنہ نہار !!

اک ہتھ وچ تے رسہ ہوندا
دوجے ہتھ وچ ہوندی دار

مَیں اج تیری کنگھی کرناں
توں اَج میرے وار سنوار

اوہ نئیں جان دا بالکل امجدؔ
مینوں دوہاں نل اے پیار

امجدؔ چونڈیاں وڈدا مینوں
مَیں نئیں جاناں اوہدے گھار

✷✷✷

غزل

صغیر حسین صغیر

لفظاں دی پروئی تسبیح اُتے پڑھیا رب
رب زبانی چاڑھ کے تکیا نیئں لبھیا رب

گنتی توں وی ودھ نبی دی اکو جے گل
وچ دلاں دے بغض نہ رکھنا پاویں رسیا رب

اپنا آپ منا کے کلا ، دَسدا اپنی سانجھ
نورِ اولی※ نورِ احمد ہے جتھاں وسیا رب

خوش نصیبی نالے امت او ہو ملی صغیر
نال خُلق تے عملاں دے نل سانوں دسیا رب

✷✷✷

غزل

فرانسس سائل

جانے مراخدا نئیں کیتی
اپنے جوگ دعا نئیں کیتی

پہلا پتھر مارے مینوں
جنہے کدی خطا نئیں کیتی

اوہ کیہ جانے لج وفا دی
جنہے کدی وفا نئیں کیتی

تیرا دکھ سی ایس لئی میں
خوشیاں دی پروا ہ نئیں کیتی

✷✷✷

غزل

فرانسس سائل

گھاہ نئیں سنگھوں لہندا جی
لگ جایئے جے ونڈے تے

کہیڑا چنگا اُکھے گا
اُپے دلبر بھنڈے تے

کدی کدی تے لگدائے
لگے پئے اُں کنڈے تے

دانے کتھوں آون گے
بھریاں جے نہ پھنڈے تے

بھڑ کمایاں کرکے وی
لگ جاندے نے جھنڈے تے

***

غزل

عامر رفیق عامر

مرن دا مینوں چاء وی کوئی نئیں
ایس توں اگے راہ وی کوئی نئیں

آن کھلوتا کول وچھوڑا
سجناں نوں پرواہ وی کوئی نئیں

ایتھوں کوئی لنگدا وی نئیں
بَنے اُتے گھاء وی کوئی نئیں

جد دی غربت ویڑے نچی
بچیا بھین بھرا وی کوئی نئیں

ساہ دیاں کندھاں آخر ڈھیناں
ایناں دی تے ڈھا وی کوئی نئیں

کندھاں کوٹھے پوچ نہ عامرؔ
اوہدی تے اطلاع وی کوئی نئیں

✷✷✷

غزل

دلشاد احمد

نیّاں دا لارا ہوراں نال
وچوں چوہدری چوراں نال

ویکھو آکڑ کامے دی
گُڈیاں اُڈّن ڈوراں نال

مایا آکڑ لا دیندی
نوٹاں نویں نکوراں نال

یاری لا کے چَس آوے
ماڑیاں تے کم زوراں نال

مَتّھے تیوڑی ساڈے لئی
ہاسے تیرے ہوراں نال

توں جے ہسّیں پھل کِھڑ دے
رُتّاں تیریاں ٹوراں نال

چوٹھ کدی نئیں سچ بن دا
رَولیاں نال تے شوراں نال

اِکّو ای ناں دا ورد کراں
دم دم دل دیاں پوراں نال

گل اے پکّی پیڈی اے
انب نہ لگن تھوراں نال

دکھ تے ڈاہڈا سی دلشاد
دڑ وٹ لئی اے زوراں نال

✷✷✷

غزل

جمیل احمد جمیل کوٹلوی

رکھاں وانگوں بس کھلوتے رہ گئے آں
ہو ورے کیہڑی سوچ دے وچ پے گئے آں

بڑے بڑے طوفان نہ سانوں ٹاہ سکے
دکھاں کولوں پل نہ لگا ٹیہہ گئے آں

مل جاوے مکھ موڑ کے کولوں لنگھ جاندا
اس دے دل دے تخت دے اتوں لیہہ گئے آں

دکھ ونڈاوان والا نہ کوئی جد ملیا
دکھ اپنے وچ لفظاں دے بس کھیہہ گئے آں

سمجن والا کوئی نہ ملیا جگ اُتے
اسی جمیل ساں کلے ،کلے رہ گئے آں

✷✷✷

غزل

صدیق حیرت

اپنے آپ نوں دھوکھا لگ دا
ایہ کوئی روگ انوکھا لگدا

تک دے رہناں عیب پر ائے
کم تے ڈاڈا سوکھا لگدا

چار چفیرے حد نہ بنا
حسن تیرا انوکھا لگدا

دھرتی ساتھوں اختا ہوئی
رب ناراض وی چوکھا لگدا

مڑ مڑ پیر تھڑکدے حیرتؔ
پل پل ایک ہجوکا لگدا

✶✶✶

غزل

نازاوکاڑوی

یار نچایا، نچیا میں
نہ سنگیا نہ، جھکیا میں

ڈاہڈا بھار سی عشقے دا
چکنا سی تے، چکیا میں

ساڑن لگ پیا سی جد تے
مَیں دا بوٹا، وڈھیا میں

پیش نہ چلی سچ دے اگے
جھوٹ دا منتر، جپیا میں

منزل ہندی دور گئی
پینڈا فیردی ،کچھیا میں

اکھاں کڈھ کے تکیا مینوں
دنیا نوں جد ، تکیا میں

اپنے آپ نوں لبھدا ساں
اپنے آپ چوں، لبھیا میں

غزل

علی مُحمد خاکی بلوچ

سَچ کُوں آکھ بیٹھا ہاں سَچ
ہَر پاسے گئے بَھانبڑ مچ

ہَر پاسے ہِن کُوڑ دے چَرچے
جِتنا نچ سَگدا ہِیں نچ

لوک پُرانڑیں ٹھیک آدھے ہِن
پَرے پَرے پَرے نچ

بَندے دی نئیں قَدر و قیمت
سونے بَھا پیا وِکدَئے کچ

لگدَئے چیت بَہار آ گئی اے
سُکے بُوٹاں کڈِھن نچ

اَساں یار حَیاء تُوں چُپ آں
مَار ناں سَگدے اَساں کھچ

بَختاں دے نال لَڈے رَئے آں
ساڈا وی کَدی ہائی وَچ

سَتیا ناس ھَر شَئے دا کِیتَس
جیہڑے ڈیہنہ دا آیائے ٹَچ

سَچے لوک تاں مَر پِھٹ گئے ھِن
کونڑ کَڈھے ھُنڑ آنڑ کے ٹَچ

کیڈا ظالم ہے او خالِقؔ
خُشیاں وِچ پئی راہندَئے کھچ

✷✷✷

غزل

یاسمین کنول پسرور

کدی وی اوہ امیر نئیں ہوندے
جنہاں لوکاں دے ویر نئیں ہوندے

ایویں لوکی کیہندے رہندے
نظراں دے وچ تیر نئیں ہوندے

بدقسمت او رل جاندے نے
کسے دے جیہڑے ویر نئیں ہوندے

کوئی نیں اوہناں دا اپنا بندا
جنہاں بھیناں دے ویر نئیں ہوندے

ماڑے رہندے سدا اوہ ویکھے
جیہڑے دل دے امیر نئیں ہوندے

ماں تے باپ دا رشتہ اُچا
مینوں دس اوہ پیر نئیں ہوندے

جنہاں اَگے جاناں کنولؔ جی
لیک دے اوہ فقیر نئیں ہوندے

بول پنجابی بول

ایس کے شاھد

بہہ کے میرے کول پنجابی
رَس کناں وچ گھول پنجابی
بول پنجابی بول پنجابی

مٹھیاں مٹھیاں کرنیاں گلاں
نالے رَل مل واہنیاں ہلاں
یاد نیں مٹھڑے چول پنجابی
بہہ کے میرے کول پنجابی
بول پنجابی بول پنجابی

رُکھاں چھانویں لین بنا کے
بوریاں والے ٹاٹ وچھا کے
پڑھنے قیدے پھول پنجابی
بہہ کے میرے کول پنجابی
بول پنجابی بول پنجابی

بول بدیسی بولیاں سوہنا
زہراں آپے گھولیاں سوہنا
سچ دی تکڑی تول پنجابی
بہہ کے میرے کول پنجابی
بول پنجابی بول پنجابی

ماں بولی پئی واجاں مارے
آ جا میرے لعل پیارے
ہور نہ مینوں رول پنجابی
بہہ کے میرے کول پنجابی
بول پنجابی بول پنجابی

جھگڑا نہ کوئی جھیڑا شاھدؔ
پیار دا سانجھا ویہڑا شاھدؔ
سانجھا میرا ڈھول پنجابی
بہہ کے میرے کول پنجابی
رس کناں وچ گھول پنجابی
بول پنجابی بول پنجابی

✷✷✷

اک نظم

ماسٹر محمد یوسف

بڑا شادی دا اے چا تینوں
جدوں شادی شدہ توں ہوویں گی
یاد کر کے دن آزادی دے
پچھتاویں گی تے روویں گی
ہو یا رشتہ پکا جس دن دا
بدلی بدلی لگدی اے ٹور تیری
انج پیلاں پاندی پھرنی ایں
نقل کر دے نے پئے مور تیری
اڈی پھرنی ایں وچ ہواواں دے
نہ کدھرے ے ٹِک کھلوویں گی
بڑا شادی دا اے چا۔۔۔
تھوڑے دناں دے بعد تُوں شادی توں
کڈھنے ایدھر اودھر گیڑے توں
ہتھاں وچ ہتھ پا نال خاوند دے
جاناں ساکاں وچ دور تے نیڑے توں

خوشیاں تے ارماناں نال
پئی تحفے تحائف توں ڈھوویں گی
بڑا شادی دا اے چا تینوں۔۔۔
تھوڑے دناں توں بعد کُڑے
وَس سوہریاں دے توں پے جانا
ہر اَگے جی جی کرنا اے
مڑ سوہریاں جوگی توں رہ جانا
چلہے دی بلی بننا پینا
مڑ پانڈھے کپڑے وی دھوویں گی
بڑا شادی دا اے چا۔۔۔
ہو جانے دو چار بال تیرے
چہرے دی رونق مک جانی
نال فکراں تے پریشانیاں دے
چمڑی وی تیری سک جانی
اپنی نہیں رہنی ہوش تینوں
کئی کئی دن منہ نہ دھوویں گی
بڑا شادی دا اے چا۔۔۔
بڑی چھیتی ویلا آ جانا
کالیاں توں چٹے آ جانے
فکر رہنی تینوں بس گھر دی اے
ہور سارے چاء بھل بھلا جانے
یوسفؔ یاد سمندر وچ ڈب کے

نہ ساری ساری رات توں سوویں گی
بڑا شادی دا اے چا تینوں۔۔۔
جدوں شادی شدہ توں ہوویں گی
یاد کر کے دن آزادی دے
پچھتاویں گی تے روویں گی

✷✷✷

ثلاثیاں

زبیر راجپوت

چیتر تیری آس
زندگی تیرے بانجھوں
ہوگئی ستیاناس

چڑھیا آن وساکھ
سَڑ گئے سارے سُفنے
کول بچی بس راکھ

جیٹھ جدائی پے گئی
صدمے جَھلن جوگی
میری ای جندرہ گئی

قہر کماوے ہاڑ
جینا ہو یا مشکل
سینے ڈاہڈا ساڑ

وسیا خوب اے ساوَن
دُکھ وچھوڑے والے
زور وزوری آوَن

بھادوں جی گھبرایا
پاسو ہنا اک جھاتی
مڑ نہ نظری آیا

اسوں لگے روگ
میل ملاپ سجن دا
رب جانے کد ہوگ

کتیں گُھپ انھیرے
سُکھی وسدے لوکی
سانوں غم بتھیرے

مگھر سُکھ نہ پائے
بھار جدائی والے
سر دے اُتے چائے

پوہ پئے پیندے پالے
عید مناواں دسن
جے اوہ جاوَن والے

رنگ وکھاوے ماہ
جو ہے دور دوراڈے
دل نوں اوہدی چاہ

پھگن غم تاں جاسن
دور زبیر توں جیہڑے
جاں اوہ نظری آسن

✷✷✷

کاریگرا۔۔۔!

ڈاکٹر شفیق انجم

ساہل، سُوتر، فیتہ، گُنیاں
تیسی کرنّڈی
بیلچہ ڈانبا، چھینی، تھوڑا
گزگرمالا،
ہتھ پھڑیا۔۔۔ پر عقل دانائی
کپروں کڈھی
بُہتا رولا رپّا پایا
سَٹ بسٹّا ہر کم کیتا
گلاں داتوں کھٹیا کھاہدا
ڈنگا سِدھا ہتھ چلایا
اوکھے کم توں جان چھڈائی
سوکھا کم وی
مگروں لاہیا
ہراک نال چلاکی کھیڈی
فیروی توں استاد کہاویں

چوڑا ہو ہو
اپنڑیں آپ نوں آکھیں وڈا
۔۔۔کاریگر
کاریگرا۔۔۔!
منیا کہ مجبوری چ
لوکی انھے ہوندے نیں
پر بھلیا لوکا
۔۔۔اینے انہے نئیں ہوندے!

✷✷✷

ماہی تسبیح پھیردا اے

ڈاکٹر افتخار سلہری

پہلاں ساڈا دل توڑیا ہن اتھرو کیردا اے
کوئی پنجرہ موردا اے
جیہنے سانوں لٹیا اے اوہ سجن لہوردا اے
اوہ میرا نہیں بنیا
کوشش کر ویکھی اوہنے ترلا نہیں منیا
ہنجوا کھیاں چوں وگدے نیں
جیس گھر ماں نہ ہووے اوہ ویرانے لگدے نیں
کوئی ددھ تے ملائیاں نیں
سارا جگ جان دا اے اساں توڑ نبھائیاں نیں
گل جگ تے بنائی اے
ساڈے جواناں نے نتھ ویریاں نوں پائی اے
کوئی اڈدا غبارہ اے
دیس پنجاب لوکو سانوں جان توں پیارا اے
امب پانی وچ تردے نیں
ساڈیاں محبتاں توں لوکیں بڑا ای سڑدے نیں
کھوہ وچ پانی اے
چناں ساڈے دکھاں والی بڑی لمی کہانی اے
گڈی جاندی چوبارے نوں
کسے گل نہیں لایا سلہری وختاں دے مارے نوں

* وطناں نوں آجا*

ماجد مشتاق رائے

واہندھیا چناواں وے
توتڑاں دی چھاواں وے
سِکدیاں ماواں وے
وطناں نوں آجا
رووے سوہنی بھین وے
ویہڑے وچ وین وے
پُھوک دے توں دولتاں
ڈالراں نوں اگ لا
سوہنیا وے ماں دے
سینے وچ ٹھنڈ پا
گڈی دیاں شوکراں
سپ نالوں ڈاڈھیاں
جیون نئیں دیندیاں
پیار والی پُھوک مار
وچھوڑیاں نوں سولی چاڑ
وطناں نوں آجا
آدونویں رَل بہیے

بہہ دکھ سکھ کہیے
تیرے باہجھوں سجناں وے
اُنج ساری خیر اے
روٹی لگے زہر اے
پانی لگے موہرا وے
سارا جگ کورا وے
کہنوں دساں دل دی
ماں جدوں ملدی
دونویں رو لینے آں
ماں مینوں آکھدی اے
سدھراں دی سے سُولی اُتّے
ٹنگ کے گزارنی
دھیّے میں وی جانی آں
کِنّی اوکھی ہوندی اے
ویکھ میری لاڈلی
پیو دیے رانیے
ایہو راہ جنتاں دا
ویکھیں نہ کُراہے پئیں
رب سوہنے سامہنے
سِیس نوں نِوا کے
جندڑی گزار لئے
ماپیاں دی پگ دا

ایس سارے جگ وچ
مان رکھیں سوہنیے
گل سن چنّا وے
ماپیاں دی لج دا
سینے لگی اگ دا
کجھ تے خیال کر
برہوں دی ماری دا
اکوای سوال اے
سِکیاں دی چھن چھن
دل دی آواز اُتّے
کویں پہرہ دیندی اے
مینوں وی سِکھا دے
یا پھر گوریاں نوں
میرے ولّوں آکھیں وے
ڈالراں دی قید وچ
قیدیاں دے ہانیاں دے
درداں تے پیڑاں دا
نواں کوئی علاج دین
تے خط لکھ ملاں نوں
نالے میری ماں نوں
دِین دیاں قیدیاں تے
ماپیاں دی لاج دا

نواں قیدہ کڈھ لین
جہدے وچ دل والی
گل کوئی لکھی ہووے
فیر میں وی ہس کے
جنتاں نوں ٹُر پاں
گل سن سوہنیاوے
کہنیاں تے کرنیاں دا
فرق بڑا ڈاھڈا اے
ڈاڈھیاوے آجا ہُن
سُکھ وِکھلا جا
وطناں تے آجا

✷✷✷

وارث شاہ (نظم)

نازؔ اوکاڑوی

وارث شاہ اے میرا سلام تینوں
پُھل سخن دے کیہہ توں کھلار دتے
تیرے جیہا نہ ہور کوئی فنکار ہویا
بُت سخن دے گھڑ توں کھلار دتے
ہر پھُل دی وکھری واشنا اے
اکھر اکھر توں خوب نکھار دتے
تیرے علم تھیں جگ نے فیض پایا
عقل شعور دے نقطے نتار دتے
گلاں کر کے اپنیاں بھید اندر
ذہن لوکاں دے کر بیدار دتے
کر دے نازؔ نیں پڑھ کے لوک جنہوں
اکھر اکھر توں وارثا شنگار دتے
قصہ لکھ کے ہیر دا شاہ وارث
پنجابی ادب دے لیکھ سنوار دتے

✷✷✷

حُسنِ ادب پبلشرز فیصل آباد

کتابوں کی سستی اور معیاری اشاعت کا منفرد ادارہ

Dr Arif Hussain Arif

0321-7044014
0301-7044014

rawisharifhussain@gmail.com

Street No 9, Makkuana Jaranwala Road Faisalabad